לאינהו עדיפי מיניה וכו'. מיידי דגרגא בעלמא קתני הכא ומילתא באפי נפשה היא וברוב ספרים אינה כתובה: **מ"ע לאיכעוס.** דכתיב ע"ז אבל מרדה גדולה נפלה עליהם: **לנשוף.** לדלוג: **במקום הענופה.** דלא מצי קרי: **לימא הכי.** לחם כלומר לך אבל העזים והניחני: מ"ס שבתיבת למרבה המשרה סתום לכך נסתם לומר נסתמו הדברים שעלו במחשבה ולא נעשה. ל"ל שביקש הקב"ה לסתום לרותיהן של ישראל שבקש לעשותו משיח. ומורי רבי פירש לפי שנסתם פיו של חזקיה ולא אמר שירה: **כל הנסים הללו.** שנילל מסנחריב ונתרפא מחליו: **שר העולם.** מלאך שכל העולם מסור בידו: **שמענו לצי לצדיק.** שר העולם שאמר עשה לציונו של צדיק: **רזי לי רזי לי.** נסתרות שלי הן ואני יודע על מה מעבבך: **אמר נביא אוי לי עד מתי.** יבא משיח: **עד דאמי בזוזי ובזוזי דבזוזי.** עד שנתבזזו שונאי ישראל כמה פעמים: **שר הרוחות.** שהנשמות נפקדות אללו והיינו משא דומה כך אמר דומה אלי קורין הרוחות על עסקי שעיר עשו ואומר לי שומר מה מלילה הקב"ה שהוא שומר מה אומר מן הגלות שהוא כלילה: **שומר מה מליל. אתא בקר.** מה דבר מתי קץ הגאולה מליל זה: **אתא בקר.** בתמיה. ואיתא ספרים דלא כתיב בהו ובכון. אמר להם השר כך אמר שומר הקב"ה אתא בקר גאולה תבא וגם לילה אבל מתחלה תהיה גלות הרבה. ל"ל שיגאלו ויבנה מקדש שני ויחזרו ויגלו גלות זה. ל"ל וגם לילה לרשעים וכן תרגומו מוכיח אית אגר לצדיקיא ואית פורענות לרשיעיא: **אם תבעיון.** אם תבקשו להגאל: **בעיו.** בקשו רחמים: **שובו.** בתשובה ואתיו לגאולה: **גנאי הוא.** דבר מגונה עשו: **חרב חדה.** שמל את עצמו ומתגייר: **חדודין חדודין.** קטנין קטנין שהיה מילר מאד על מפלת מצרים: **גיורא עד עשרה דרי.** הכי הוא משל בני אדם ומיהו יתרו ⁹ לאו עשירי הוא: **פלא יועץ אל גבור אבי עד שר שלום: שחיזק ישראל.** העוסקין בתורה כדלקמן [ע"ב]: **תגלת פלאסר.** שם אחד הוא דכתיב בימי פקח בן רמליה [מ"ב טו] בא תגלת פלאסר מלך אשור: **אסנפר.** חד רבא חד ויקירא חד: **כלפי מעלה.** כדלקמן שחירף ע"י מלאך: **אל ארץ כארצכם.** ולא אמר מוטבת מארצכם: **קא משקרת.** שהרי אין ארץ מעולה כיומנה ולכן לא אמר מוטבת מארצכם: **להיכא אגליתו.** סנחריב לעשרת השבטים דכתיב (מלכים ב יח) וינחם בחלח ובחבור נהר גוזן וערי מדי הי ניהו אומן מקומות: **אכל ישראל.** כי אגליתו סנחריב ספרו בגנותה של א"י דכי מעו לאותו מקום שמו שום אמרו שוא לארעין זאת האדון שוא לארעינו וכשבאו למקום שמו עלמין אמרו כי עלמין זה המקום שוה לירושלים שנקראת בית עולמים: כשבאו למקום שמו שום תרי אמרו על חד תרין כלומר זה יפה פי שנים כמקומנו. ועל שם כך נקראו כל אותן מקומות כך: ה"ג **אתא כבודו ולא כבודו ממש.** דכבודו ממש משמע בשרו וגופו תחת כבודו משמע תחת הגוף והבשר כלומר נשמה שבתוך הגוף והשתא אמר תחת כבודו ולא כבודו ממש נשמה שבתוך הגוף אלא האי כבודו היינו בגדיו דתחת בגדיהם נשרפו וכי הא דרבי יוחנן וכו' דכל הגוף נשרף תחת הבגדים. ולא גרסי' תחת כבודו ולא תחת כבודו ממש דמשמע דמקרא נפקא לזה דהאי תחת כבודו לא תחת כבודו ממש ומהיכא תיפוק ליה האי אבל השתא דדרשא בעלמא דריש ליה: **אתא כבודו ממש.** תחת גופו ממש שהגוף קיים ונשמה נשרפת: **בעצמו.** הוא עצמו ולא ע"י שליח לא היה ביזוי כל כך ולכך הקב"ה כמו כן נפרע ממנו בעצמו ולא נתביים כל כך דאינו דומה מתביים מן הגדול למתביים מן הקטן: על

[6]אינהו עדיפי מיניה ואיהו עדיף מנייהו אינהו עדיפי מיניה דאינהו נביאי ואיהו לאו נביא ואיהו עדיף מנייהו דאיהו חזא ואינהו לא חזו וכי מאחר דלא חזו מאי טעמא איבעות אע"ג דאינהו לא חזו מידי מזלייהו חזי אמר רבינא ש"מ האי מאן דמבעית אף על גב דאיהו לא חזי מזליה חזי מאי תקנתיה [7]לינשוף מדוכתיה ארבעה גרמידי אי נמי ליקרי קרית שמע ואי קאי במקום הטנופת לימא הכי עיזא דבי טבחא שמינא מינאי [1]למרבה המשרה ולשלום אין קץ וגו' א"ר תנחום דרש בר קפרא בציפורי מפני מה כל מ"ם שבאמצע תיבה פתוח וזה סתום ביקש הקב"ה לעשות חזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג אמרה מדת הדין לפני הקב"ה רבש"ע ומה דוד מלך ישראל שאמר כמה שירות ותשבחות לפניך לא עשיתו משיח חזקיה שעשית לו כל הנסים הללו ולא אמר שירה לפניך תעשהו משיח לכך נסתתם מיד פתחה הארץ ואמרה לפניו רבש"ע אני אומרת לפניך שירה תחת צדיק זה ועשהו משיח פתחה ואמרה שירה לפניו שנאמר [2]מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק וגו' אמר שר העולם לפניו רבש"ע צביונו עשה לצדיק זה יצאה בת קול ואמרה רזי לי רזי לי אמר נביא אוי לי אוי לי עד מתי יצאה בת קול ואמרה [2]בוגדים בגדו ובגד בוגדים בגדו ואמר רבא ואיתימא ר' יצחק [3]עד דאתו בזוזי ובזוזי דבזוזי [3]משא דומה אלי קורא משעיר שומר מה מלילה שומר מה מליל וגו' א"ר יוחנן אותו מלאך הממונה על הרוחות דומה שמו נתקבצו כל הרוחות אצל דומה אמרו לו שומר מה מלילה שומר מה מליל [א] [4]אמר שומר אתא בקר וגם לילה אם תבעיון בעיו שובו אתיו תנא משום רבי פפיים גנאי הוא לחזקיה וסייעתו שלא אמרו שירה עד שפתחה הארץ ואמרה שירה שנא' מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק וגו' כיוצא בדבר אתה אומר [5]ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם תנא משום רבי פפיים גנאי הוא למשה וששים ריבוא שלא אמרו ברוך עד שבא יתרו ואמר ברוך ה' [6]ויחד יתרו רב ושמואל רב אמר שהעביר חרב חדה על בשרו ושמואל אמר שנעשה חדודים חדודים כל בשרו אמר רב [7] [ב] היינו דאמרי אינשי גיורא עד עשרה דרי לא תבזה ארמאי קמיה [7]לכן ישלח האדון ה' צבאות במשמניו רזון מאי במשמניו רזון אמר הקב"ה יבא חזקיהו שיש לו שמונה שמות ויפרע מסנחריב שיש לו שמונה שמות חזקיה דכתיב [8]כי ילד יולד לנו בן ניתן לנו ותהי המשרה על שכמו ויקרא שמו פלא יועץ אל גבור אבי עד שר שלום והאיכא חזקיה שחזקו יה דבר אחר חזקיה שחיזק את ישראל לאביהם שבשמים סנחריב דכתיב ביה [ג] [9]תגלת פלאסר [10]פלנאסר [11]שלמנאסר [12]פול [13]סרגון (סרגין) [14]אסנפר רבא ויקירא והאיכא סנחריב שסיחתו ריב דבר אחר שסח וניחר דברים כלפי מעלה א"ר יוחנן מפני מה זכה אותו רשע לקרותו אסנפר רבא ויקירא מפני שלא סיפר בגנותה של ארץ ישראל שנאמר [15]עד בואי ולקחתי אתכם אל ארץ כארצכם רב ושמואל חד אמר מלך פקח היה וחד אמר מלך טיפש היה למאן דאמר מלך פקח היה אי אמינא להו עדיפא מארעייכו אמרו קא משקרת ומאן דאמר מלך טיפש היה אם כן מאי רבותיה להיכא אגלי להו מר זוטרא אמר לאפריקי ורבי חנינא אמר להרי סלוג אבל ישראל ספרו בגנותה של ארץ ישראל כי מטו שוש אמרי שויא כי ארעין כי מטו עלמין אמרו כעלמין כי מטו שוש תרי אמרי על חד תרין [7]ותחת כבודו [יקד] יקוד כיקוד אש א"ר יוחנן תחת כבודו ולא כבודו ממש [1]כי הא דרבי יוחנן קרי ליה למאני מכבדותי [1]רבי אלעזר אמר תחת כבודו ממש כשריפת בני אהרן מה להלן [2]שריפת נשמה וגוף קיים אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים תנא משמיה דרבי יהושע בן קרחה פרעה שחירף בעצמו נפרע הקב"ה ממנו בעצמו סנחריב שחירף

ע"י

מסורת הש"ס

[6]) [מגילה ג.], [2]) [סס ע"ש היט'], [3]) [כתובות קיג: פירוש בלאש שודדים על מרן ישראל ובלאש שודדים המשודדים וישראל עמהן. ערוך בערך בז ד"], [4]) ביקנטו אימא רב פפא], [5]) [שבת קיג:], [6]) שבת קיג. ב"ק לא:, [7]) [ועי' היטב (תוס') בשבת קיג: תרלאה שם בגמרא ובפרש"י דהתם שעוייסם גדולים בלשון ובגרס' אחרת ולכך יפה למאד], [8]) [לעיל נב. וש"נ], [9]) [דמיאל י],

גליון הש"ם

רש"י ד"ה ניורא וכו'. לאו עשירי הוה. ובנחיי פרשת יתרו דעשרה דורות ממצרים בן מס עד יתרו:

הגהות הגר"א

[א] גם' שומר מה מליל. נ"ב לא אתא בוקר. כן גי' רש"י: **[ב]** שם אמר רב. נ"ב פפא: **[ג]** שם תגלת פלאסר. נ"ב פלסר פלנסר הה סדרן פול תגלת פלאסר (מ"ב טו) תגלת פלסר (שם טו) תלגת פלגאסר תלגת פלנסר (דה"ל ה) שלמנאסר סרגון אסנפר (וכה ל"ל למה שדחק רש"י בד"ה אסנפר):

מוסף רש"י

דאינהו נביאי. שנתנבאו לישראל בשליחותו של מקום והוא לא נשלח לישראל בשום נבואה (מגילה ג.). **מאי טעמא איבעות.** דכתיב בקרא אבל מרדה גדולה נפלה עליהם ויבכו בהתפלא (שם). מזלייהו. שר של כל אדם למעלה (שם). **לינשוף.** ילגא (שם). **בזוזי ובזוזי דבזוזי.** שוללים אחר שוללים (בתובות קיב:). **תחת כבודו ולא כבודו ממש.** בין לר' יוחנן בין לר"ל גופן נשרף, אלא לר' יוחנן משמע ליה תחת כבודו כמו תחת רגליו, לשון תחתית, וכבודו היינו בגדיו, וה"ק תחת בגדיהם של חייליתיו של סנחריב יקד יקוד ולא בגדיהם נשרפו, וי"ל משמע ליה תחת לשון חליפין, כמו יעלם תחת השור, מעוס דר"ל לא קרי למתניה מכבדותא, לכך ע"כ כבודו היינו גופו, וה"ק כבודו ממש יסרף ותחתיו יהא אפר ושריפה כיקוד אש (שבת קיג:).

תורה אור

1. למרבה המשרה ולשלום אין קץ על כסא דוד ועל ממלכתו להכין אתה ולסעדה במשפט ובצדקה מעתה ועד עולם קנאת יי צבאות תעשה זאת:
ישעיהו ט ו
2. מכנף הארץ זמרת שמענו צבי לצדיק ואמר רזי לי רזי לי אוי לי בוגדים בגדו בוגד בוגדים בגדו:
ישעיהו כד טז
3. משא דומה אלי קרא משעיר שמר מה מלילה שמר מה מליל:
ישעיהו כא יא
4. אמר שמר אתה בקר וגם לילה אם תבעיון בעיו שובו אתיו:
ישעיהו כא יב
5. ויאמר יתרו ברוך יי אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה אשר הציל את העם מתחת יד מצרים:
שמות יח י
6. ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה יי לישראל אשר הצילו מיד מצרים:
שמות יח ט
7. לכן ישלח האדון יי צבאות במשמניו רזון ותחת כבודו יקד יקוד כיקוד אש:
ישעיהו י טז
8. כי ילד ילד לנו בן נתן לנו ותהי המשרה על שכמו ויקרא שמו פלא יועץ אל גבור אביעד שר שלום:
ישעיהו ט ה
9. בימי פקח מלך ישראל בא תגלת פלאסר מלך אשור ויקח את עיון ואת אבל בית מעכה ואת ינוח ואת קדש ואת חצור ואת הגלעד ואת הגלילה כל ארץ נפתלי ויגלם אשורה:
מלכים ב טו כט
10. ובא עליו תלגת פלנאסר מלך אשור ויצר לו ולא חזקו:
דברי הימים ב כח כ
11. עליו עלה שלמנאסר מלך אשור ויהי לו הושע עבד וישב לו מנחה:
מלכים ב יז ג
12. בא פול מלך אשור על הארץ ויתן מנחם לפול אלף ככר כסף להיות ידיו אתו להחזיק הממלכה בידו:
מלכים ב טו יט
13. בשנת בא תרתן אשדודה בשלח אתו סרגון מלך אשור וילחם באשדוד וילכדה:
ישעיהו כ א
14. ושאר אמיא די הגלי אסנפר רבא ויקירא והתב המו בקריה די שמרין ושאר עבר נהרה וכענת:
עזרא ד י
15. עד באי ולקחתי אתכם אל ארץ כארצכם ארץ דגן ותירוש ארץ לחם וכרמים ארץ זית יצהר ודבש וחיו ולא תמתו ואל תשמעו אל חזקיהו כי יסית אתכם לאמר יי יצילנו:
מלכים ב יח לב

צד: חלק פרק אחד עשר סנהדרין

ע"י שליח נפרע הקב"ה ממנו ע"י שליח פרעה דכתיב ביה [1]מי ה' אשר אשמע בקולו נפרע הקב"ה ממנו בעצמו דכתיב [2]ויגער ה' את מצרים בתוך הים וכתיב [3]דרכת בים סוסיך וגו' סנחריב דכתיב [4]ביד מלאכיך חרפת ה' נפרע הקב"ה ממנו ע"י שליח דכתיב [5]ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור מאה ושמונים וחמשה אלף וגו' ר' חנינא בר פפא רמי כתיב [6]מרום קיצו וכתיב [4]מלון קיצו אמר אותו רשע בתחלה אחריב דירה של מטה ואחר כך אחריב דירה של מעלה א"ר יהושע בן לוי מאי דכתיב [7]עתה המבלעדי ה' עליתי על המקום הזה להשחיתו ה' אמר אלי עלה אל הארץ הזאת והשחיתה מאי היא דשמע לנביא דקאמר [8]יען כי מאס העם הזה את מי השילוח ההולכים לאט ומשוש את רצין ובן רמליהו אמר רב יוסף אלמלא תרגומא דהאי קרא לא הוה ידענא מאי קאמר חלף דקץ עמא הדין במלכותא דבית דוד דמדבר להון בנייח כמי שילוחא דנגדין בנייח ואיתרעיאו ברצין ובר רמליה א"ר יוחנן מאי דכתיב [9]מארת ה' בבית רשע ונוה צדיקים יבורך מארת ה' [9]בבית רשע זה פקח בן רמליהו שהיה אוכל מ' סאה גוזלות בקינוח סעודה ונוה צדיקים יבורך זה חזקיה מלך יהודה שהיה אוכל ליטרא ירק בסעודה [10]ולכן הנה ה' מעלה עליהם את מי הנהר העצומים והרבים את מלך אשור וכתיב [11]וחלף ביהודה שטף ועבר עד צואר יגיע אלא מ"ט איעניש נביא אעשרת השבטים איתנבי איהו יהיב דעתיה על כולה ירושלים בא נביא וא"ל [12]כי לא מועף לאשר מוצק לה א"ר אלעזר בר ברכיה אין נמסר עם עייף בתורה ביד מי המציק לו מאי כעת הראשון הקל ארצה זבולון וארצה נפתלי והאחרון הכביד דרך הים עבר הירדן גליל הגוים לא כראשונים שהקלו מעליהם עול תורה אבל אחרונים שהכבידו עליהן עול תורה וראויין הללו לעשות להם נס כעוברי הירדן אם חוזר בו מוטב ואם לאו אני אעשה לו [b]גליל בגוים [13]אחרי הדברים והאמת האלה בא סנחריב מלך אשור ויבא ביהודה ויחן על הערים הבצורות ויאמר לבקעם אליו הא רישנא להאי פרדשנא אחרי הדברים והאמת [c](אחר מאי) אמר רבינא לאחר שקפץ הקב"ה ונשבע ואמר אי אמינא ליה לחזקיה מייתינא ליה לסנחריב ומסרנא ליה בידך השתא אמר לא הוא בעינא ולא ביעתותיה בעינא מיד קפץ הקב"ה ונשבע דמייתינא ליה שנאמר [14]נשבע ה' צבאות לאמר אם לא כאשר דמיתי כן היתה וכאשר יעצתי היא תקום לשבור אשור בארצי ועל הרי אבוסנו וסר מעליהם עולו וסבלו מעל שכמו יסור א"ר יוחנן אמר הקב"ה יבא סנחריב וסיעתו ויעשה אבום לחזקיהו ולסיעתו [15]והיה ביום ההוא יסור סבלו מעל שכמך ועולו מעל צוארך וחובל עול מפני שמן א"ר יצחק נפחא חובל עול של סנחריב מפני שמנו של חזקיהו שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות מה עשה נעץ חרב על פתח בית המדרש ואמר כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב זו בדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ מגבת ועד אנטיפרס ולא מצאו תינוק ותינוקת איש ואשה שלא היו בקיאין בהלכות טומאה וטהרה ועל אותו הדור הוא אומר [16]והיה ביום ההוא יחיה איש עגלת בקר ושתי צאן וגו' ואומר [17]והיה ביום ההוא יהיה כל מקום אשר יהיה שם אלף גפן באלף כסף לשמיר ולשית יהיה אע"פ שאלף גפן באלף כסף לשמיר ולשית יהיה [18]ואוסף שללכם אוסף החסיל אמר להם נביא לישראל אספו שללכם אמרו לו לבזוז או לחלוק אמר להם כאוסף החסיל מה אוסף החסיל כל אחד ואחד לעצמו אף שללכם כל אחד ואחד לעצמו אמרו לו והלא ממון עשרת השבטים מעורב בו אמר להם כמשך גבים שוקק בו מה גבים הללו מעלין את האדם מטומאה לטהרה אף ממונם של ישראל כיון שנפל ביד עובדי כוכבים מיד טיהר [7](כדרב פפא דאמר רב פפא [c]עמון ומואב טהרו בסיחון) אמר רב הונא עשר מסעות נסע אותו רשע באותו היום שנאמר [19]בא על עית עבר במגרון למכמש יפקיד כליו עברו מעברה גבע מלון לנו חרדה הרמה גבעת שאול נסה צהלי קולך בת גלים הקשיבה לישה עניה ענתות נדדה מדמנה יושבי הגבים העיזו [c](עוד היום בנוב לעמוד ינופף ידו הר בת ציון גבעת ירושלם) הני טובא הויין צהלי קולך בת גלים נביא הוא דקאמר לה לכנסת ישראל צהלי קולך בת גלים בתו של אברהם יצחק ויעקב שעשו מצות כגלי הים הקשיבה לישה מהאי לא תסתפי אלא איסתפי מנבוכדנצר הרשע דמתיל כאריה שנא' [20]עלה אריה מסובכו וגו' מאי

עניה

ויעשה אבום. שיהיו כלם פגרים ואכילו סוסיהם ובהמתם בתוך עצמות הפגרים כעין אבום: מנגח ועד אנטיפרס. מקומות שבסוף התחומים: אע"פ שאלף גפן באלף כסף. שהן יקרים שמין להם רוב כרמים אפילו הכי לשמיר ולשית יהיה שמימיהן אותן לאכול ומביירים אותן והיו עוסקין בתורה: נשלל. כל אחד ואחד לעצמו או לחלוק ביחד אותו ממון שנשאר מחיל סנחריב. ל"א לחלוק לאחרים מה שאנו שוללים אבל אנו אסורים באותו שלל שממון שבזזו מעשרת השבטים מעורב בו דאיכא משום גזל: כמשך גבים שוקק בו. השקאה של ליעורות שמזלפין בהם מים נובעין השקו באותו ממון וטיהרתו דמה ליעורות הללו מעלין את האדם מטומאה לטהרה ע"י טבילה אף ממונם וכו'. משך שו"ן בלע"ז: בא על עית וגו'. ומתרגמינן ומני רבני משרשיתיה: עברו מעברה גבע מלון לנו וגו' יושבי הגבים העיזו. ולא קא חשיב עוד היום בנוב לעמוד דההוא לאו מסע הוא אלא כדאמרינן לקמן [לה.] אותו היום נשתייר מעונה של נוב: הני טובא הוי. די"ב הוא דאיכא: נביא הוא. קרא דצהלי קולך בת גלים הקשיבי לישה דחשיבנא ביה תלתא בת גלים לישה ענתות הנהו לאו מן מושבנא נינהו דנביא הוא דקאמר להו לישראל וכו': מהאי לא תסתפי. שתגאל מידו היינו דכתיב צהלי קולך אלא אסתפי מנבוכדנצר שנשתל לגיס דכתיב ביה עלה אריה מסובכו והיינו דקאמר הקשיבי לישה:

עניה

על ידי שליח. דהיינו בזוי יותר אף הקב"ה נפרע ע"י שליח ונתביישו יותר: כתיב מרום קלו. דישעיה: וכתיב מלון קילו. דמלכים. מרום קילו משמע דירה של מטה כדכתיב (ירמיה ז) מרום מרחשון מקום מקדשנו. מלון קילו משמע דירה של מעלה בית מלונו: ה' אמר אלי עלה אל הארץ וגו' מאי היא. היכי אמר לו הקב"ה להשחית: יען כי מאס העם הזה וגו' ומשוש אם רצין וכן רמליהו. ואתרעו להשחית' בלרצין וכן רמליהו: מארת ה'. שלא נשבע מכל מה שהיה אוכל: ליערא ירק. דמדה: ועלה על כל אפיקיו (ז). שאמר לו הקב"ה עלה והשחת: מ"ט. מאחר שברשות הלך שנגיח נתנגח עליו מאי טעמא איעבד: בא נביא ואמר לו. כשבא על ירושלים: כי לא מוטף לאשר מוצק לה. לא נמסר עמו של חזקיה שהוא עיף בתורה ביד סנחריב המציק לו: כעת הראשון הקל ארצה זבולון וארצה נפתלי וגו' לא כראשונים. עשרת השבטים שהקלו מעליהם עול תורה אבל אחרונים שהכבידו עליהם עול תורה והיינו דכתיב האחרון הכביד דרך הים גליל הגוים לאט ומשוש את רצין ובן רמליהו אמר רב יוסף אלמלא תרגומא דהאי קרא לא הוה ידענא מאי קאמר חלף דקץ עמא הדין במלכותא דבית דוד דמדבר להון בנייח כמי שילוחא דנגדין בנייח ואיתרעיאו ברצין ובר רמליה א"ר יוחנן מאי דכתיב מארת ה' בבית רשע ונוה צדיקים יבורך מארת ה' בבית רשע זה פקח בן רמליהו שהיה אוכל מ' סאה גוזלות בקינוח סעודה ונוה צדיקים יבורך זה חזקיה מלך יהודה שהיה אוכל ליטרא ירק בסעודה ולכן הנה ה' מעלה עליהם את מי הנהר העצומים מחת מי השילוח מלשים והעומים (ישעיה ח ז). עמון ומואב טהרו בסיחון. דכתיב (דברים ב) אל תצר את מואב, וכן בבני עמון אל תצורם, וכתיב (במדבר כא) כי מסבון עיר סיחון וגו', אלמא טהר מואב בסיחון, ובני עמון אשכחן ביפתח (שופטים יא) שאמרו לו מלאכי בני עמון כי לקח ישראל את ארצי בעלותו ממצרים מארנון ועד היבוק, ואשכחן כשכבשו את ארץ סיחון וירש את ארצו וגו', אלמא מארנון עד יבוק וגו', אלמא מבני עמון כבשה והולך ישראל וכבשו מיניה ובהדיה להם על ידו (גיטין לח. וכעי"ז תולין ס:).

מ) [ג"ר הערוך ערך גל ז' גילולה], ב) גי' הערוך ערך דשן דישעיה וכתב המוסיף שהוא נלשון יון מתנה:, ג) [ל"ל מאי אחרן], ד) כ"ה מ"ז, ה) גיטין לח. תולין ס:, ו) רש"ל מ"ז, ז) [ישעיה מז],

גליון הש"ס

גמ' בבית רשע זה פקח בן רמליהו. וכן גיטין דף נה ע"ב. אמרי אמש מפחד זה:

לעזי רש"י

שו"ן. צליל. רעש.

מוסף רש"י

את מי השילוח. שילוח מעין הוא ומטו גימון ושילוח, שלחו להמיר את מלכות בית דוד בימי אחז לפקח מן רמליהו, וכאן היכא על שבא וקיעתו שלחו למרוד בחזקיהו שמאסו בו על שראוהו שלא היה כוחר בשלמן מלכים אלא אוכל ליטרא ירק ושופק בתורה, עליו נאמר לדיק אוכל לשובע נפשו, ורפאו את פקח בן רמליהו אוכל אחרנים סאה גוזלות בקינוח סעודה, והיו מלינין על חזקיהו ואומרין זה הגון להיות מלך, אין זה מלך, אלא רצין ובן רמליהו היו רואיין למלוך בחייהן, וחזו את רצין וגו' אמר להם הקב"ה אוכלין אתם מתאוים, אני מביא עליהם אוכלין הרבה, הנה ה' מעלה עליהם את מי הנהר העצומים מחת מי השילוח מלשים והעומים (ישעיה ח ז).

18. וְאֹסֵף שְׁלָלְכֶם אֹסֵף הַחְסִיל כְּמַשֵּׁךְ גְּבִים שׁוֹקֵק בּוֹ: ישעיהו לג ד 19. בָּא עַל עִית עָבַר בְּמִגְרוֹן לְמִכְמָשׂ יַפְקִיד כֵּלָיו: עָבְרוּ מַעֲבָרָה גֶּבַע מָלוֹן לָנוּ חֲרָדָה הָרָמָה גִּבְעַת שָׁאוּל נָסָה: צַהֲלִי קוֹלֵךְ בַּת גַּלִּים הַקְשִׁיבִי לַישָׁה עֲנִיָּה עֲנָתוֹת: נָדְדָה מַדְמֵנָה יֹשְׁבֵי הַגֵּבִים הֵעִיזוּ: עוֹד הַיּוֹם בְּנוֹב לַעֲמֹד יְנַפֵּף יָדוֹ הַר בַּת צִיּוֹן גִּבְעַת יְרוּשָׁלִָם: ישעיהו י כח-לב 20. עָלָה אַרְיֵה מִסֻּבְּכוֹ וּמַשְׁחִית גּוֹיִם נָסַע יָצָא מִמְּקֹמוֹ לָשׂוּם אַרְצֵךְ לְשַׁמָּה עָרַיִךְ תִּצֶּינָה מֵאֵין יוֹשֵׁב: ירמיהו ד ז

עניה ענתות. (כמו עניה) [א] כלומר נביאות ירמיה העתותי היא שעתידה לבא על נבוכד נצר שתמסר ירושלים בידו: **ארי כפיר וכו'.** ודרוכתא אחריתי [ב] מפורש למה נקראו לו כל השמות הללו: **אי הכי.** דכולי קרא בהלי קולך [ג] לא מחוסבנא הוא א"כ ליכא אלא תשע מסעות דהא עוד היום לאו מחוסבנא [נמי הוא]. ומתרץ עברו מעברה תרתי אינון עברו חד מעברה חד ואיכא עשר מסעות: **אותו היום נשתייר מעונה של נוב.** [דמפני עון] שהיה להם לישראל על שנהרגו כהני נוב קנע הקב"ה העונש על אותו היום ואותו יום בלבד נשתייר מזמן העונש ואילו היה נלחם בירושלים באותו היום היה כובשה והכי משמע קרא עוד היום אותו יום העמידו לסנחריב על ירושלים בעון נוב: **פגע בחד יומא.** והיינו י' מסעות שנסע אותו היום: **שדו ליה.** לסנחריב: **בספרקי.** תחתיו טפי"ט בלע"ז עד שראה ירושלים כולה: **עלה וקם ומניד בריש"ה.** עליה עמד והיה מניד בראשו: **נשדי ביה ידא האידנא.** נלחם בה עתה: **תמהיתו.** תמה הוא להתחיל היום משוס חולשא דאורחא. ל"א תמהיתו נתיגעתם ודומה ליה [ד] (בסנחריב) אתמה למיתב: **גולמו הרג.** תחיכה של חומה. לשון פרסי. אבן רעועה מן החומה ונבקעה: **כח דינא בטל דינא.** כיון שלן דינא בטל הריב וכן מפני שלא נכנסה בו ביום לא הגליח ממחרת: **וישבי בנוב.** אחידי דאחירי לעיל באותו יום שנשתייר מעונה של נוב נקט הכא וישבי בנוב שבא על עסקי נוב: **הרפה.** היינו ערפה: **משקל קינו.** מתרגמינן מתקל סופייה: **והוא חגור חדשה.** והוא אסיר איספניקי חדתא: **נטרד דואג האדומי.** שספר לשון הרע על דוד שנתקנא בו שאול ולפי שקבל אחימלך את דוד בנוב אמר ליה שאול סוב ופגע בכהני ה' נמצא שעל ידך נהרגו ואתה נכשל [ה] ובחטא זה נהרג שאול ושלשת בניו במלחמת פלשתים: **שכר ביזאי.** לשון פרסי קריטא. ל"א כפר הוא: **קמטיה.** הכניעו תחת הבל של זיתים ויתיב עלה למעבר: **מכא ליה ארעא מהופיה.** נתרכבה הארץ מתחתיו ולא הזיקו. ל"א מכא נשפלה כעין גומא והיתה מגיעה עליו: **כארבע גריבי דמיא.** כארבע סאין של מים. ל"א כארבע כורא דמיא [ו] כור [ז] מלות של מים: **איעריף קמיה.** היתה טורפת ומחבטת עצמה וממרטת כנפיה והומה ומצערת: **קפלה ליה ארעא.** כמו לא תקפון (דברים טו). נתקלרה הארץ והגיע מהרה לארץ פלשתים: **לערפה אימיה.** דישבי: **נוולה.** טווה: **כד חזיתיה.** ערפה לאחיבי סברה למקטליה באותו פלך שהיה בידה ולא נגע בו: **אמרה ליה.** לאחיבי אייתי לן ההוא פלך דנפל לפניך: ה"ג **פתקיה בריש מוחה וקטלה.** השליך אחיבי הפלך לראשה ומתה: **פתקיה לדוד לעילא.** זרקו כלפי מעלה: **ודן ליה.** נעץ תחתיו חניתו בקרקע כדי שיפול עליו וימות: **ונימא איהו.** דוד עצמו לימא שם: **אין חכוש.** אין דעתו מכוונת לומר השם. והשתא ניגל דוד והשליכו השם בדמוק והלכו אחיבי ודוד וחזרו להם: **אמר ליה.** אחיבי לדוד: **ומאי בעית הכא.** למה באת כאן: **אמר ליה.** הקב"ה אמר לי לנוף שיכלה זרעך או תמסר ביד אויבך והכי אהדרי ליה מוטב שאפול ביד אויב: **אמר ליה אפיך לנוחיך.** הפוך תפלתך ואמור לפניו מוטב יכלה זרעך ולא תמסר ביד אויב דמה לך בגער בניך: **כד כרך קירא לזכון ואם לא אלטער.** משל הוא שאומרים בני אדם: **סייע בהדן.** עזור בתפלתך להפכה: **והוה קא רדיף בתרייהו.** והם נורמין שהיה קרוב לארץ פלשתים: **וכי מטו קוכי.** לאותו כפר ששמו קוכי שבין א"י לארץ פלשתים: **אמרי קום ביה.** אמרו זה לזה עמוד כנגדו ואל תברח ונכנו ולכך נקרא קוכי. מינהו הוו בקיאי [ח] בשמות הכפרים ועדיין היו מפחדין ונורמין: **כי מטא כי תרי.** שם מקום: **אמרו כין תרי גוריון.** בתמיהא: **בקברא.** שהרגוה: ויצא

[1] עניה ענתות עתיד ירמיה בן חלקיה ומתנבא עלה מענתות דכתיב [2] דברי ירמיהו בן חלקיהו מן הכהנים אשר בענתות בארץ בנימין מי דמי התם ארי הכא ליש אמר רבי יוחנן ששה שמות יש לארי אלו הן [3] ארי [4] כפיר [3] לביא [5] ליש [6] שחל [7] שחץ אי הכי בצרו להו עברו מעברה תרתי נינהו מאי [8] עוד היום בנוב לעמוד אמר רב הונא אותו היום נשתייר מעונה של נוב אמרי ליה כלדאי אי אזלת האידנא יכלת לה ואי לא לא יכלת לה אורחא דבעא לסגויי בעשרה יומא סגא בחד יומא כי מטו לירושלם שדי ליה ביסתרקי עד דסליק ויתיב מעילוי שורה עד דחזיוה לכולה ירושלם כי חזייה איזוטר בעיניה אמר הלא דא היא קרתא דירושלם דעלה ארגישית כל משירתי ועלה כבשית כל מדינתא הלא היא זעירא וחלשא מכל כרכי עממיא דכבשית בתקוף ידי עלה וקם ומניד ברישיה מוביל ומייתי בידיה על טור בית מקדשא דבציון ועל עזרתא דירושלם אמרי נישדי ביה ידא האידנא אמר להו תמהיתו [6] למחר אייתי לי כל חד וחד מינייכו [3] גולמו הרג מיניה מיד [9] ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור מאה ושמונים וחמשה אלף וישכימו בבקר והנה כלם פגרים מתים אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי בת דינא בטל דינא [10] וישבי בנוב אשר בילידי הרפה ומשקל קינו שלש מאות משקל נחשת והוא חגור חדשה ויאמר להכות את דוד מאי וישבי בנוב אמר רב יהודה אמר רב איש שבא על עסקי נוב א"ל הקב"ה לדוד עד מתי יהיה עון זה טמון בידך על ידך נהרגה נוב עיר הכהנים ועל ידך נטרד דואג האדומי ועל ידך נהרגו שאול ושלשת בניו רצונך יכלו זרעך או תמסר ביד אויב אמר לפניו רבונו של עולם מוטב אמסר ביד אויב ולא יכלה זרעי יומא חד נפק [3] לשכור בזאי אתא שטן ואדמי ליה כטביא פתק ביה גירא ולא מטייה משכיה עד דאמטייה לארץ פלשתים כדחזייה ישבי בנוב אמר היינו האי דקטליה לגלית אחי כפתיה קמטיה אותביה ושדייה תותי בי [7] בדייא אתעביד ליה ניסא מכא ליה ארעא מתותיה היינו דכתיב [11] תרחיב צעדי תחתי ולא מעדו קרסולי ההוא יומא אפניא דמעלי שבתא הוה אבישי בן צרויה הוה קא חייף רישיה בד' גרבי דמיא חזינהו כתמי דמא איכא דאמרי אתא יונה איטריף קמיה [9] אמר [5] כנסת ישראל ליונה אימתילא שנאמר [12] כנפי יונה נחפה בכסף שמע מינה דוד מלכא דישראל בצערא שרי אתא לביתיה ולא אשכחיה אמר [7] תנן אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו ואין משתמשין בשרביטו בשעת הסכנה מאי אתא שאיל בי מדרשא אמרו ליה בשעת הסכנה שפיר דמי רכביה לפרדיה וקם ואזל קפצה ליה ארעא בהדי דקא מסגי חזייה לערפה אמיה דהוות נוולא כי חזיתיה פסקתה לפילכה שדתיה עילויה סברא למקטליה אמרה ליה עלם אייתי לי פלך פתקיה בריש מוחה וקטלה כד חזייה ישבי בנוב אמר השתא הוו בי תרין וקטלין לי פתקיה לדוד לעילא ודן ליה לרומחיה אמר ניפול עלה ונקטל אמר אבישי שם אוקמיה לדוד בין שמיא לארעא [7] ונימא ליה איהו אין חבוש מוציא עצמו מבית האסורין א"ל מאי בעית הכא א"ל הכי אמר לי קודשא בריך הוא והכי אהדרי ליה א"ל אפיך צלותיך בר ברך קירא ליזבון ואת לא תצטער א"ל אי הכי סייע בהדן היינו דכתיב [13] ויעזור לו אבישי בן צרויה אמר רב יהודה אמר רב שעזרו בתפלה אמר אבישי שם ואחתיה הוה קא רדיף בתרייהו כי מטא קובי אמרי קום ביה כי מטא בי תרי אמרי בתרי גוריין קטלוה לאריא אמרי ליה זיל אשתכח לערפה אימיך בקיברא כי אדכרו ליה שמא דאימיה כחש חיליה וקטליה היינו דכתיב [13] אז נשבעו אנשי דוד לו לאמר לא תצא עוד אתנו למלחמה ולא תכבה את נר ישראל ת"ר שלשה קפצה להם הארץ אליעזר עבד אברהם ויעקב אבינו ואבישי בן צרויה אבישי בן צרויה הא דאמרן אליעזר עבד אברהם דכתיב [14] ואבוא היום אל העין למימרא דההוא יומא נפק יעקב אבינו דכתיב

1. צַהֲלִי קוֹלֵךְ בַּת גַּלִּים הַקְשִׁיבִי לַיְשָׁה עֲנִיָּה עֲנָתוֹת: ישעיהו י ל
2. דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ בֶן חִלְקִיָּהוּ מִן הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִן: ירמיהו א א
3. גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה מִטֶּרֶף בְּנִי עָלִיתָ כָּרַע רָבַץ כְּאַרְיֵה וּכְלָבִיא מִי יְקִימֶנּוּ: בראשית מט ט
4. וַיֵּרֶד מִשָּׁמוֹן וְאָבִיו וְאִמּוֹ תִּמְנָתָה וַיָּבֹאוּ עַד כַּרְמֵי תִמְנָתָה וְהִנֵּה כְפִיר אָרְיוֹת שֹׁאֵג לִקְרָאתוֹ: שופטים יד ה
5. מִשָּׁא בְּהֵמוֹת נֶגֶב בְּאֶרֶץ צָרָה וְצוּקָה לְבִיא וְלִישׁ מֵהֵם אֶפְעֶה וְשָׂרָף מְעוּפָף יִשְׂאוּ עַל כֶּתֶף עֲיָרִים חֵילָם וְעַל דַּבֶּשֶׁת גְּמַלִּים אוֹצְרָתָם עַל עַם לֹא יוֹעִילוּ: ישעיהו ל ו
6. עַל שַׁחַל וָפֶתֶן תִּדְרֹךְ תִּרְמֹס כְּפִיר וְתַנִּין: תהלים צא יג
7. לֹא הִדְרַיְכוּהוּ בְּנֵי שָׁחַץ לֹא עֲדָרָה עָלָיו שָׁחַל: איוב כח ח
8. עוֹד הַיּוֹם בְּנֹב לַעֲמֹד יָנֹף יָדוֹ הַר בַּת צִיּוֹן גִּבְעַת יְרוּשָׁלִָם: ישעיהו י לב
9. וַיְהִי בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֵּצֵא מַלְאַךְ יְיָ וַיַּךְ בְּמַחֲנֵה אַשּׁוּר מֵאָה שְׁמוֹנִים וַחֲמִשָּׁה אָלֶף וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וְהִנֵּה כֻלָּם פְּגָרִים מֵתִים: מלכים ב יט לה
10. וְיֹשְׁבֵי בְנֹב אֲשֶׁר בִּילִידֵי הָרְפָה וּמִשְׁקַל קִינוֹ שֵׁשׁ מֵאוֹת מִשְׁקַל נְחֹשֶׁת וְהוּא חָגוּר חֲדָשָׁה וַיֹּאמֶר לְהַכּוֹת אֶת דָּוִד: שמואל ב כא טז
11. תִּרְחַב צַעֲדִי תַחְתָּי וְלֹא מָעֲדוּ קַרְסֻלָּי: תהלים יח לז
12. אִם תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפָתָיִם כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירַקְרַק חָרוּץ: תהלים סח יד
13. וַיַּעְזֹר לוֹ אֲבִישַׁי בֶּן צְרוּיָה וַיַּךְ אֶת הַפְּלִשְׁתִּי וַיְמִיתֵהוּ אָז נִשְׁבְּעוּ אַנְשֵׁי דָוִד לוֹ לֵאמֹר לֹא תֵצֵא עוֹד אִתָּנוּ לַמִּלְחָמָה וְלֹא תִכְבֶּה אֶת נֵר יִשְׂרָאֵל: שמואל ב כא יז
14. וְאָבֹא הַיּוֹם אֶל הָעָיִן וְאֹמַר יְיָ אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אִם יֶשְׁךָ נָא מַצְלִיחַ דַּרְכִּי אֲשֶׁר אָנֹכִי הֹלֵךְ עָלָיהּ: בראשית כד מב

מ) נ"א דאתיתו מאורחא. נ) [ניקקוט ישעיה סי' ר' איתא קצת בנוסחא אחרת ועי' עוד בעניין ערך גלמהרג], ג) [עי' בערוך ערך שכר בזאי פי' יפה בתריכום], ד) נ"א פרייא, ה) [ברכות נג: שבת מט. קל. גיטין מה.], ו) לעיל כב, ז) ברכות ה:, ח) [רש"ל ממ"ז], ט) [ילק"ש משלי תתקנט נשם מדרש], י) [ישעיה י'], כ) רש"ל מ"ז, ל) בע"י: ניזול, מ) כורות. רש"ל, נ) בע"י: בדקי.

גליון הש"ס

גמ' אמר בנ"י ליונה אימתילי. עיין נ"י פוף פרק ד' מיתות:

לעזי רש"י

טפי"ט [טפי"ד]. שטיח.

מוסף רש"י

ואבוא היום אל העין. היום יצאתי והיום באתי, מכאן שקפצה לו הארץ (בראשית כד מב).